

Greta Sernander-DuRietz

– Sveriges första kvinnliga lavforskare

”Sveriges första lichenologissa” kallade hennes blivande make henne. Greta Sernander-DuRietz var en av de första kvinnorna inom svensk vetenskaplig botanik. Per M. Jørgensen och Louise Lindblom tecknar hennes porträtt.

PER M. JØRGENSEN & LOUISE LINDBLOM

I år är det 25 år sedan Greta Sernander-DuRietz dog. Hon har ett namn som verkligen doftar av botanik, och man kan nog säga att hon föddes in i botaniken. Hennes pappa var den legendariska botaniska eldsjelen Rutger Sernander (1866–1944) som hon tog starka intryck av från späda år. I föräldrahemmet och på faderns närbelägna institution mötte hon sin tillkommande, G. Einar DuRietz (1895–1967). Hela livet levde hon med botaniker, både far och make var mycket skickliga lichenologer. Även om det kunde vara stimulerande, var det nog också ett problem för den egna forskningen. Hon överskuggades av dessa två giganter i svensk botanik, och det är säkert inte någon tillfällighet att det inte har skrivits något om henne förut, fast hon var en originell forskare och färgstark människa.

Personalia

Greta (figur 1) föddes den 1 november 1897 som dotter till Rutger Sernander och hustrun Signe, f. Lindhagen (1865–1940). Hennes far innehade professuren i växtbiologi vid Uppsala universitet mellan 1908 och 1931 (Rydin & Backéus 1998). Hon gifte sig 1924, efter fem års förlovning, med G. Einar DuRietz, som 1934 blev sin svärfars efterträdare på Växtbio i Uppsala. De fick fyra barn (födda 1925, 1928 och 1935, tvillingar). Makarna DuRietz skil-

des 1951, efter några svåra år (DuRietz 2006). Därefter levde Greta ensam tills hon dog, 14 maj 1981, och var till synes – trots den något vacklande hälsan – vid god vigör på den tiden en av oss (PMJ) bodde i Uppsala (1971–73) och blev bekant med denna särpräglade, livliga personlighet.

Figur 1. Greta Sernander-DuRietz.

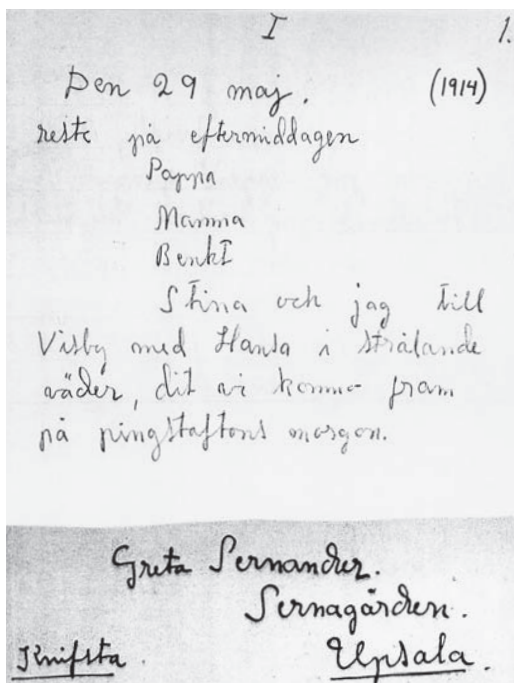
Foto: Rolf DuRietz 1951.

Forskning

Greta har själv berättat för en av oss (PMJ) att det var under faderns exkursioner som hon smittades av hans intresse för lavarna. Någon annan utbildning i ämnet än dennes vägledning (och seminarier) hade hon inte, och den grunden han lade fanns det spår av även på hennes äldre dagar. Hon åkte till exempel gärna till lokaler han hade tyckt om, som Fiby Urskog nära Uppsala. Det var floristik, växtgeografi och växtekologi som intresserade henne, och hennes första publikation (Sernander 1919) var resultaten av floristiska exkursioner, huvudsakligen i Jämtland. I Uppsalaherbariet ser vi att hon, som de flesta, började med fanerogamer – äldsta belägget är från 1911. Den äldsta lavinsamlingen, veckkantlav *Lecanora allophana*, är också från detta år. Konstigt nog är denna insamling en skorplav, en grupp lavar hon senare inte ägnade mycken uppmärksamhet.

Vid den tiden dominerade kärlväxterna, men från och med 1914 blev det enligt hennes fältdagbok (figur 2) ständigt flera lavar, och hon noterade även ekologiska observationer. År 1917 samlade hon också, tydligen på uppdrag av Einar, efter mycket sökande efter välutvecklade exemplar (enl. dagboken), typmaterialet till *Leptogium sernanderi* DuRietz. Denna art uppkallades efter Rutger Sernander som hade hittat den redan 1914 (se DuRietz 1922). Emellertid visade det sig att det fanns ett äldre namn på arten, som rätteligen heter strandskinnlav *Leptogium rivulare* (Ach.) Mont. (DuRietz 1924).

Det var först från 1919 och vidare på 1920-talet som lavarna började dominera i Gretas insamlingar, och detta resulterade i de första floristiska bidragen. Hennes andra arbete, om kyrkogårdslav *Parmelia* [*Pleurosticta*] *acetabulum* (Sernander 1923), tillkom på pappans initiativ och är mycket mer växtgeografiskt inriktat: hon studerar artens utbredning och försöker förklara den ekologiskt och historiskt. Ännu tydligare blir detta drag i arbetet om silverlav *Parmelia* [*Parmelina*] *tiliacea* (Sernander-DuRietz 1926). Här relaterar hon dess utbredning till förekomsten av näringsrika, marina leror.

Figur 2. Titelinskription och första sidan av Greta Sernanders första fältdagbok påbörjad 1914 (i Rolf DuRietz' ägo).

Title inscription and the first page of Greta Sernander's first field diary, started 1914.

Men så drog makarna – som då just hade förlorat sin förstfödde son – ut på den stora, äventyrliga resan till Nya Zeeland (figur 3), 1926–27. Där samlade de mycket viktigt lavmaterial (som de tyvärr aldrig hann bearbeta). Gretas insatser i detta sammanhang var betydande, som redan visats av David Galloway (1985, 2004). Han uppkallade en lav, *Pseudocyphellaria gretae*, efter henne (Galloway m.fl. 1983).

Och så kom barnen... Efter detta tog Greta inte aktivt del i mannens botaniska forskning, annat än att hon renskrev fältdagböcker. Annars intresserade hon sig mest för barnteckningar (i relation till primitiv konst) och släktforskning, enligt sonen Rolf (pers. medd.). Det blev en påtaglig paus i hennes lichenologiska verksamhet som hon dock tog upp igen strax efter skilsmässan. Först skedde detta ganska blygsamt,

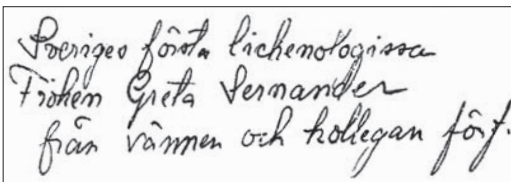

Figur 3. Greta och Einar DuRietz på Canterbury-universitetets fältstation i Cass, Nya Zeeland, januari 1927, med professor Leonard Cockayne (med hatt). Fotograf var troligen professor C. E. Foweraker. Foto i Rolf DuRietz' ägo.

Greta and G. E. DuRietz at Canterbury University Field Station, Cass, New Zealand, January 1927 together with professor L. Cockayne (with hat).

enligt belägen i Uppsalaherbariet, men redan 1957 kom hennes nästa publikation (Sernander-DuRietz 1957). Där tog hon åter upp studiet av silverlav, nu om dess fertilitet i relation till ekologiska faktorer. Hon avslutade sin lichenologiska publikationsserie med sitt kanske mest anmärkningsvärda fynd, pudrad rosettlav *Physcia magnussonii*, ny för Skandinavien (Sernander-DuRietz 1969, Moberg 1977). Detta fynd gjorde hon vid ett återbesök på lokalen för sitt första, fina lavfynd.

Det mest anmärkningsvärda är att de trettio åren hon inte var lichenologiskt aktiv inte verkar ha försvagat hennes lichenologiska blick eller intresse, och hon fortsatte med insamlingar

Figur 4. Einar DuRietz' lekfullt uppskattande dedikation (troligen från 1918, året innan förlovningen) till fröken Greta på hans 'Lichenologiska fragment, I', SBT 1915. I Rolf DuRietz' ägo.

Einar DuRietz' joyous and appreciative dedication (probably from 1918, the year before their engagement) to miss Greta Sernander.

in i det sista. Sista gången PMJ träffade henne, hösten innan hon dog, var hon fortfarande ivrigt upptagen av lavar, men var påtagligt avmagrad. Detta kommenterade hon skämtsamt således: "Jag har blivit så mager att det gör ont när jag lägger mig i badkaret".

Slutfunderingar

Det är nog inte så märkligt att Greta Sernander blev lichenolog. Det anmärkningsvärda är att hon blev Sveriges första kvinna i ämnet så sent som 1919 (Einar DuRietz kallade henne något skämtsamt för "Sveriges första lichenologissa"; figur 4), och att hon inte tog några examina, inte ens studentexamen. Precis som sin samtida Elisabeth Ekman (tabell 1), blev hon en framstående forskare utan någon egentlig akademisk utbildning eller examen.

Kvinnliga botanister hade Sverige redan haft sedan andra hälften av 1800-talet (tabell 1), men den allra första botaniska publikationen skriven av en kvinna utgavs redan år 1762! Det var Elisabeth Christina (Lisa Stina) Linnæa, Carl von Linnés äldsta dotter, som skrev "Om Indianska Krassens blickande". Först på 1870-talet gavs kvinnor möjlighet att studera på landets universitet, men fram till 1920-talets början hade endast två stycken försvarat en svensk doktorsavhandling (Krok 1925). I Storbritan-

Tabell 1. Kvinnor med anknytning till svensk botanik genom publiceringsverksamhet fram till 1920-talets början (från Krok 1925). Krok tar upp 49 kvinnor, men de flesta kvalificerar sig endast genom en publikation, översättningsarbete eller dylikt. Här presenteras endast de som har en akademisk examen (minst fil. kand.) eller minst tre publikationer. För Sernander och Täckholm har vi lagt till upplysningar. Early Swedish female botanists.

	Publicationsår	Examen och andra kommentarer
Aminoff, Ingrid	1909	fil. kand. 1906, Stockholms högskola
Cleve, Astrid Maria	1895–1918	fil. dr. 1898, Uppsala universitet, gift Cleve-Euler 1902
Ekman, H. M. Elisabeth E. A.	1912–1921	änkefru (f. Åkerhielm), framstående <i>Draba</i> -forskare
Hellström, Alice Ulrika Charlotta	1911	fil. mag., lärarinna
Jacobsson-Stiasny, Emma Charlotte	1914–1918	fil. dr. 1908, Wien, gift Jacobsson (prof. i filosofi, Göteborg)
Laurent, Vivi	1919–	gift Täckholm 1926, prof. i Kairo 1948 (Stafleu & Cowan 1986)
Nordenstreng, Ellen Augusta	1918	fil. kand. 1894, Uppsala, f. Lindhult
Sernander, Greta	1919–1969	fru, gift DuRietz 1924
Troili-Petersson, Gerda	1901–1918	fru, tidigare stud., Stockholms högskola, gift prof. Almquist 1916
Warburg, Elsa Marianne	1910	fil. dr. 1920, Uppsala universitet
Åkermark, Sophia	1870	fru, (f. Areschoug), utgav exsickatverket ”Typ-samling af Skandinavians alger innehållande 100 arter”

nien var Annie Lorrain Smith (1854–1937) aktiv sedan sekelskiftet, och under en period runt 1920 den enda professionella lichenologen (Galloway 1976).

Direkt enastående är det att Greta efter en trettioårig paus orkade återuppta sina studier med obruten iver och kraft, fast lavforskningen hade utvecklats mycket under mellantiden. Hon tog vid precis där hon hade avbrutit på grund av äktenskapet, som om inget hade hänt!

- Vi är mycket tacksamma för den hjälp våra kolleger i Uppsala har givit oss under arbetet, särskilt Gretas son Rolf som har ställt material ur familjens gömmor till vårt förfogande, inklusive foton, och som mycket välvilligt har svarat på alla våra frågor. Dessutom har David

Galloway, Dunedin, bidragit med stoff. Gerd Jørgensen har korrigerat vår skraltiga svenska. Varmt tack till er alla!

Greta Sernanders bibliografi

- Sernander, G. 1919. Några jämtländska lavfynd. – Svensk Bot. Tidskr. 13: 338–341.
- Sernander, G. 1922. En lindholme i Bolmen. – Sveriges Natur 13: 101–110.
- Sernander, G. 1923. *Parmelia acetabulum* (Neck.) Dub. i Skandinavien. – Svensk Bot. Tidskr. 17: 297–330.
- Sernander-DuRietz, G. 1926. *Parmelia tiliacea*, en kustlav och marin inlandsrelikt i Skandinavien. – Svensk Bot. Tidskr. 20: 352–365.
- Sernander-DuRietz, G. 1957. Om yttre faktorens inverkan på apotheciebildningen hos *Parmelia tiliacea*. – Svensk Bot. Tidskr. 51: 454–488.
- Sernander-DuRietz, G. 1969. Förekomsten av *Physcia magnussonii* Frey i Skandinavien och sydvästra Grönland. – Svensk Bot. Tidskr. 63: 377–386.

Annan citerad litteratur

- DuRietz, G. E. 1922. Flechtensystematische Studien, II. – Bot. Not. 1922: 317–322.
- DuRietz, G. E. 1924. Flechtensystematische Studien, IV. – Bot. Not. 1924: 329–342.
- DuRietz, R. E. (red.) 2006. Prästkåsbranten: Botaniska och personliga brev ... utgörande en brevväxling mellan G. Einar DuRietz och Greta Sernander från åren 1918–1920. – Dahlia Books, Uppsala (under utgivning).
- Galloway, D. J. 1976. H. H. Allan's early collections of New Zealand lichens. – N.Z. J. Bot. 14: 225–230.
- Galloway, D. J. 1985. Flora of New Zealand. Lichens. – Wellington.
- Galloway, D. J. 2004. The Swedish connection in New Zealand lichenology, 1769–2004. – Symb. Bot. Ups. 34 (1): 63–85.
- Galloway, D. J., James, P. W. & Wilkins, J. 1983. Further nomenclatural and chemical notes on *Pseudocyphellaria* in New Zealand. – Lichenologist 15: 135–145.
- Krok, Th. O. B. N. 1925. Bibliotheca botanica Suecana. Svensk botanisk litteratur. – Almqvist & Wiksell, Uppsala.
- Moberg, R. 1977. The lichen genus *Physcia* and allied genera in Fennoscandia. – Symb. Bot. Ups. 22 (1): 1–108.
- Rydin, H. & Backéus, I. 1998. Växtbiologi – nu och för hundra år sedan. – Svensk Bot. Tidskr. 92: 1–10.
- Stafleu, F. A. & Cowan, R. S. 1986. Taxonomic literature. 2:a uppl. – Bohn, Scheltema & Holkema, Utrecht.

ABSTRACT

Jørgensen, P. M. & Lindblom, L. 2006. Greta Sernander-DuRietz – Sveriges första kvinnliga lavforskare. [Greta Sernander-DuRietz – the first female Swedish lichenologist.] – Svensk Bot. Tidskr. 100: 256–260. Uppsala. ISSN 0039-646X.

This is a tribute to the first female Swedish lichenologist, Greta Sernander-DuRietz (1897–1981), who had no formal training or exams in botany, but picked up lichenology mainly from her father, the famous professor Rutger Sernander at Växtbio, Uppsala. Her mainly floristic-ecological research came to an abrupt stop after her marriage to the botanist G. Einar DuRietz in 1924. She went with him to New Zealand in 1926–27, where she played an important part in collecting and preserving specimens. Not until after their divorce in 1951 did she work with lichens again. She took up some of her old themes with zest, and made new discoveries

just as if no time had passed, and was active until her death.

Per M. Jørgensen är professor i systematisk botanik. I början på 1970-talet arbetade han i Uppsala som stipendiär med sitt doktorandarbete om Pannariaceae, en lavfamilj han fortfarande är intresserad

av. Han har också skrivit om många andra lavar, mest de som innehåller blågröna bakterier. Per M. har också arbetat mycket med trädgårdsväxter och varit med i redaktionskommittén för den internationella botaniska nomenklaturkoden.

Adress: Bergen museum, De naturhistoriske samlinger, Universitetet i Bergen, Allégt. 41, N-5007 Bergen, Norge
E-post: per.jorgensen@bm.uib.no

Louise Lindblom doktorerade 1997 vid Lunds universitet på en avhandling om vägg-lavar. Sedan 2002 är hon postdoktor i forskningsgruppen i systematik i Bergen där hon främst studerar systematik och

populationsgenetik hos vägglav *Xanthoria parietina*.

Adress: Inst. för biologi, Universitetet i Bergen, Allégt. 41, N-5007 Bergen, Norge
E-post: louise.lindblom@bio.uib.no